

УДК 631.16:636.3.033(477.54)

Поси́лаєв В.В., к.е.н., **Поси́лаєва К.І.**, к.е.н., доцент©
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВИРОЩУВАННЯ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ НА М'ЯСО У ГОСПОДАРСТВАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті аналізується стан та динаміка показників вирощування великої рогатої худоби на м'ясо в господарствах усіх категорій Харківської області.

Ключові слова: *продукція тваринництва, вирощування ВРХ на м'ясо, м'ясна продуктивність.*

Постановка проблеми. Незадоволення потреб населення України у м'ясі та м'ясопродуктах в сучасних економічних умовах пояснюється не тільки невеликим попитом населення на м'ясну продукцію, але й присутністю ряду штучних причин неефективної роботи ринку м'яса, високою збитковістю тваринництва в аграрних формуваннях, наявністю стримуючих моментів в організації виробництва та реалізації м'яса господарствами населення.

Позитивні тенденції останнього десятиріччя в аграрному секторі економіки в цілому не можуть згладити існуючі проблеми розвитку підприємств тваринницької галузі. Якщо виробництво продукції рослинництва у 2008-2009 наблизилося до обсягів 1990 року, а в розрахунку на 1 особу населення навіть перевищило їх на 7%, то абсолютні розміри виробництва продукції тваринництва в 2009 році у порівнянні з 1990 роком становили 51%, а середньодушові – 58%. У тваринництві меншими є і темпи післякризової відбудови: у поточній п'ятирічці середньорічний обсяг виробництва продукції рослинництва збільшився на 17%, а продукції тваринництва на 6%.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у теорію і практику виробництва м'яса великої рогатої худоби, підвищення економічної ефективності виробництва як важливої складової формування досконалого аграрного ринку за останні роки зробили Буркат В.П., Лященко С.О., Мельник Ю., Месель-Веселяк В.Я., Микитюк В.М., Пабат В., Прістер Б.С., Спека С.С., Чигринов Є.І., Шкурін Г.І., та багато інших.

Б.Й. Пасхавер [1], В.Я. Месель-Веселяк [2] та інші відзначають післякризове відродження аграрного сектору національної економіки. Вони акцентують увагу на тому, що зростання доходів населення дає змогу між 2000 і 2009 роками збільшити душеве продовольче споживання на 30% (у порівнянних цінах). Стрімко почала зростати експортна активність агросфери. У сільського господарства виникли потужні ринкові можливості для післякризової відбудови. У 2001-2005 роках валова продукція вітчизняного сільського господарства зросла на 10,1% (середньорічних темп приросту становив майже 2%), у 2006-

© Поси́лаєв В.В., Поси́лаєва К.І., 2012

2009 роках мало місце збільшення цього показника на 12% (середньорічний темп приросту близько 3%).

Мета статті. Дослідити стан та динаміку показників вирощування великої рогатої худоби на м'ясо по господарствах Харківської області.

Виклад основного матеріалу. Аналіз даних про виробництво продукції тваринництва показав, що господарства Харківській області всіх категорій за 19 років незалежності України зменшили свою частку у загальнодержавному підсумку по усіх видах продукції. Зокрема, м'ясної продукції (у забійній вазі) господарствами регіону у 2009 році вироблено 81,5 тис. тон (табл. 1), що у порівнянні з 1990 роком менше на 64,2% (тоді як в цілому по країні – на 56,3 %). Відповідно за цей період знизилася і частка Харківщини у вирощуванні худоби та птиці з 5,2% до 4,3%.

Таблиця 1

Питома вага господарств Харківської області у виробництві окремих видів продукції тваринництва в Україні*

Показники	Роки								2009 у % до 1990
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
М'ясо худоби та птиці – всього по Україні (у забійній вазі), тис. тон	4357,8	2293,7	1662,8	1597,0	1723,2	1911,7	1905,9	1904,6	43,7
в тому числі по Харківській області, тис. тон	227,7	111,1	84,3	95,4	95,6	92,2	79,5	81,5	35,8
Частка Харківської області, %	5,2	4,8	5,1	6,0	5,5	4,8	4,2	4,3	X

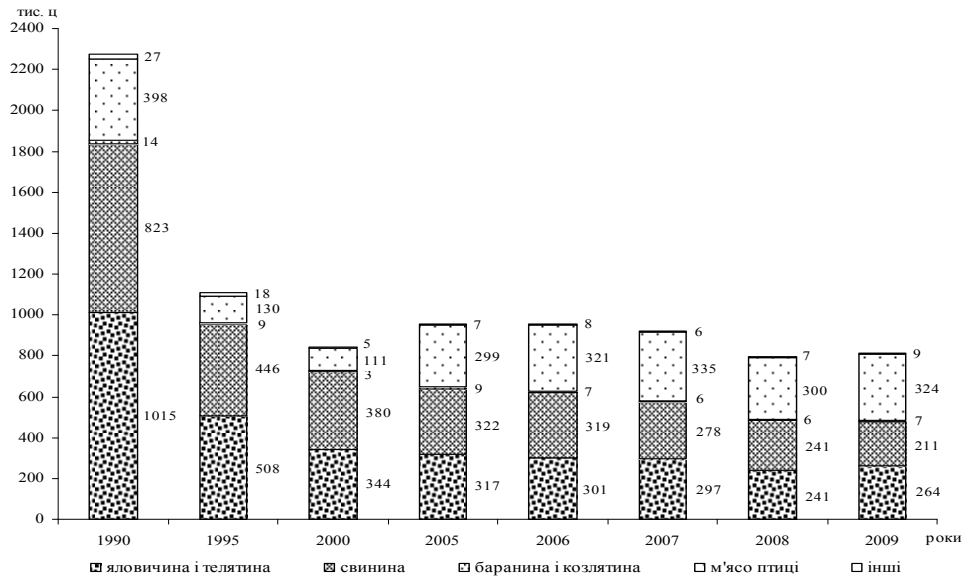
*Джерело. Систематизовано авторами за даними Держкомстату України, Головного управління статистики в Харківській області [3].

В структурі виробництва м'яса найбільшу питому вагу традиційно займають яловичина і телятина, свинина та м'ясо птиці (рис. 1.). Однак, якщо в 1990 році їх питома вага дорівнювала 46,9%, 33,8% та 16,8% відповідно, то в 2009 році частка яловичини і телятини знизилася до рівня 32,4%, а свинини – до 25,9%. Одночасно, питома вага м'яса птиці за цей період зросла більш ніж удвічі і досягла у 2009 році 39,8% всього виробництва м'яса господарствами Харківщини.

Динаміка приросту живої маси великої рогатої худоби, наведена у таблиці 2, дає можливість зробити висновок про кризові явища у виробництві м'яса сільськогосподарськими товаровиробниками Харківщини. Так, з 1990 по 2009 роки загальний спад обсягів продукції вирощування худоби та птиці по усіх категоріях господарств області склав 64,9% або 2162 тис. ц. За цей же період вирощування та відгодівля великої рогатої худоби знизилася до 385 тис. ц., що складає лише 24,5% рівня 1990 року.

Найбільш різким стало падіння обсягів виробництва у господарствах

суспільного сектору аграрного виробництва, де у 2009 році вирощено 112 тис. ц. великої рогатої худоби, що у понад 12 раз менше за 1990 рік.

Рис. 1. Виробництво м'яса у забійній вазі по усіх категоріях господарств Харківської області

Таблиця 2

Динаміка вирощування худоби та птиці у живій вазі по категоріях господарств Харківської області*

Категорії господарств	Роки								2009 у % до 1990
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Усі категорії господарств – всього, тис. ц	3349	1460	1113	1287	1385	1178	1091	1187	35,1
в т.ч. ВРХ, тис. ц	1571	638	474	428	440	398	353	385	24,5
Частка великої рогатої худоби, %	46,9	43,7	42,6	33,3	31,8	33,8	32,4	32,4	X
Сільськогосподарські підприємства – всього, тис. ц	2482	750	346	533	567	528	453	509	20,5
в т.ч. ВРХ, тис. ц	1368	496	232	146	136	122	117	112	8,2
Частка великої рогатої худоби, %	55,1	66,1	67,1	27,4	24,0	23,1	25,8	22,0	X
Господарства населення – всього, тис. ц	867	710	767	754	818	650	638	678	78,2
в т.ч. ВРХ, тис. ц	203	142	242	282	304	276	236	273	134,5
Частка великої рогатої худоби, %	23,3	20,0	31,6	37,4	37,2	42,5	37,0	40,3	X

*Джерело. Систематизовано авторами за даними Головного управління статистики в Харківській області.

Господарства населення хоча й наростили обсяги виробництва, отримавши у 2009 році порівняно з 1990 роком на 34,5% більше приросту живої маси великої рогатої худоби, однак це становить лише 70 тис. ц і, на фоні значного спаду виробництва у сільськогосподарських підприємствах, на загальну ситуацію по Харківській області майже не вплинуло.

Отже, питома вага великої рогатої худоби у прирості живої маси худоби та птиці по усіх господарствах Харківської області зменшилася з 46,9% до 32,4%. За підсумками 2009 року частка великої рогатої худоби у виробництві м'яса по сільськогосподарських підприємства становить 22,0%, а в господарствах населення 40,3%.

Особисті господарства населення без значних капітальних вкладень, менш залежні від здороження енергоносіїв та інших матеріально-технічних ресурсів у перехідний період до ринку збільшили виробництво м'яса великої рогатої худоби. В умовах застосування ручної праці ці господарства досягли вищого рівня продуктивності худоби, порівняно з сільськогосподарськими підприємствами. З іншого боку, показники динаміки вирощування великої рогатої худоби свідчать про те, що в господарствах населення можливості щодо збільшення обсягів вирощування великої рогатої худоби практично вичерпано.

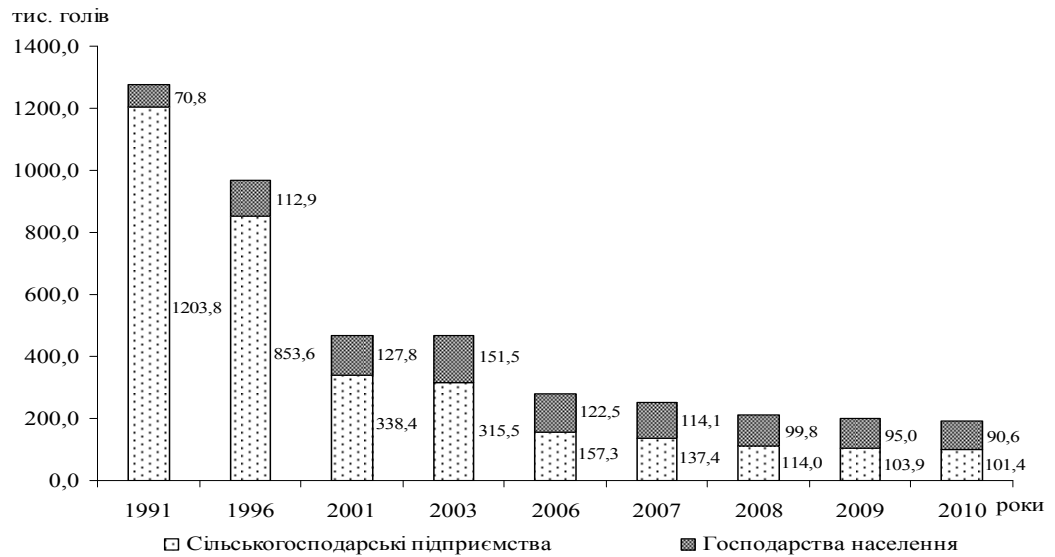
Наведені у табл. 2 дані показують, що обсяг виробництва приросту живої маси великої рогатої худоби в господарствах населення протягом 2003-2009 років коливається в середньому на рівні 270-280 тис. центнерів на рік. Тобто, можна казати про досягнення господарствами населення оптимальних обсягів виробництва м'ясної продукції скотарства, подальше суттєве нарощування яких є доволі сумнівним.

Основними чинниками, що обумовлюють приріст живої маси великої рогатої худоби, є чисельність поголів'я та м'ясна продуктивність тварин. Аналізуючи динаміку чисельності поголів'я в господарствах Харківської області можна побачити стійку тенденцію до скорочення поголів'я усіх видів худоби та птиці. Однак найбільше скорочення відбулося саме в галузі скотарства, де чисельність великої рогатої худоби за цей період скоротилася на 1082,6 тис. голів або на 84,9%. При цьому, якщо чисельність корів на 1 січня 2010 року становила 23,6% аналогічного показника на 1 січня 1991, то велика рогата худоба на вирощуванні та відгодівлі налічувала лише 93,4 тис. голів тобто 10,9% рівня 1991 року.

Розподіл поголів'я великої рогатої худоби між сільськогосподарськими підприємствами та особистими господарствами населення (рис. 2) показує, що в господарствах населення протягом 1990-2002 років спостерігається збільшення поголів'я великої рогатої худоби. Однак, останні роки тенденція зменшення чисельності поголів'я худоби присутня як у господарствах суспільного сектору аграрного виробництва, так і у господарствах населення.

Слід зазначити, що, незважаючи на понад дворазове зростання чисельності поголів'я великої рогатої худоби в господарствах населення з 70,8 тис. голів на 1 січня 1991 року до 151,5 тис. голів на 1 січня 2003 року, подальше її зниження суттєво знівелювало цей приріст до чисельності у 90,6 тис. голів

станом на 1 січня 2010 року. Отже, за 19 років господарства населення Харківщини збільшили чисельність великої рогатої худоби на вирощуванні та відгодівлі на 15,5%, що дорівнює лише 4,3 тис. голів. Однак, за цей же період суспільний сектор втратив 799,9 тис. голів або 92,6% чисельності тварин на 1 січня 1991 року.

Рис. 2. Динаміка чисельності поголів'я великої рогатої худоби по господарствах Харківської області (станом на 1 січня)

На тлі негативних змін в чисельності поголів'я великої рогатої худоби м'ясна продуктивність цих тварин в останні роки демонструє позитивну динаміку (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка продуктивності великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах Харківської області*

	Роки								2009 у % до 1990
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Середньодобовий приріст живої маси худоби, грам	394	200	233	331	351	390	440	448	113,7
Середня вага 1 голови худоби реалізованої на забій, кг (жива вага)	356	221	216	284	309	312	345	358	100,6
Середня вага 1 голови худоби реалізованої на забій, кг (забійна вага)	223	131	125	172	187	190	209	217	97,3
Вихід телят на 100 корів, які були на початок року, голів	82	69	70	76	79	75	73	77	93,9

* Джерело. Систематизовано авторами за даними статистичного спостереження ф. 24

Як видно з наведених у таблиці 3 даних, м'ясна продуктивність тварин за період 1990-2009 років підвищилася на 13,7% або на 54 грами за добу. При цьому, середня жива вага однієї голови великої рогатої худоби реалізованої на забій, також показує протягом останніх років тенденцію до зростання і у 2009 році перевищила рівень 1990 року на 0,6%, однак забійна вага поки що не повернулася до втрачених показників.

Одним з факторів збільшення виробництва м'яса великої рогатої худоби є відтворювальна продуктивність корів, яка з 1990 по 2009 роки знизилася на 6,1% (незважаючи на позитивні тенденції 2000-2006 років). Тобто господарства отримали в розрахунку на 100 корів у 2009 році на 5 голів приплоду менше, ніж в 1990 році, що, відповідно, вплинуло на зменшення поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні та відгодівлі.

Висновки. Проведені розрахунки свідчать про те, що на сьогоднішній день вирішальним фактором, який впливає на обсяги вирощування великої рогатої худоби на м'ясо, є чисельність поголів'я. Навіть зростання продуктивності тварин не в змозі компенсувати втрати від зменшення їх кількості за досліджуваний період. Більшість господарств населення Харківської області займається виробництвом м'яса переважно для самозабезпечення, тоді як основними постачальниками м'ясної сировини для переробної промисловості залишаються сільськогосподарські підприємства області. Таким чином, основним напрямом розвитку м'ясного скотарства в господарствах Харківської області є створення спеціалізованих великотоварних підприємств.

Література

1. Пасхавер Б.Й. Агропродовольче виробництво у 1990-2009 роках: Тенденції розвитку / Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубровська, Ф.Г. Крисинов, К.О. Прокопенко // Економіка АПК. – 2010. - № 9. – С. 12-20.
2. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. - № 4. – С. 3-17
3. Харківська області у 2009 році (статистичний щорічник) / за ред. М.Л. Чмихало. – Харків: ГУС ХО, 2010. – 606 с.

Summary

Posylaev V.V., Posylaeva K.I.

Kharkiv National Agrarian University named by V.V. Dokuchaev

CULTIVATION OF CATTLE ON MEAT IN THE AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE KHARKIV AREA

In article the condition and dynamics of cultivation of cattle on meat in the agricultural enterprises of the Kharkov area is analyzed.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.